

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Penttinen, Leena; Itkonen, Leena; Antikainen, Janne; Vallius-Leinonen, Kirsi; Kosonen, Toni; Lerkkanen, Jukka

Title: Opiskelijan urataitojen tunnistaminen ja tukeminen tavoitteellisessa ohjausprosessissa

Year: 2020

Version: Published version

Copyright: © Koulutuksen tutkimuslaitos ja kirjoittajat, 2020

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Penttinen, L., Itkonen, L., Antikainen, J., Vallius-Leinonen, K., Kosonen, T., & Lerkkanen, J. (2020). Opiskelijan urataitojen tunnistaminen ja tukeminen tavoitteellisessa ohjausprosessissa. In A. Virtanen, J. Helin, & P. Tynjälä (Eds.), *Työelämäpedagogiikka korkeakoulutuksessa* (pp. 85-89). Koulutuksen tutkimuslaitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-8414-4>

3.2.2 Opiskelijan urataitojen tunnistaminen ja tukeminen tavoitteellisessa ohjausprosessissa

Leena Penttinen*, **Leena Itkonen****, **Janne Antikainen*****,
Kirsi Vallius-Leinonen***, **Toni Kosonen***** & **Jukka Lerkkanen***
 *Jyväskylän yliopisto, **Helsingin yliopisto, *** Itä-Suomen yliopisto

Tausta ja toteutus

Työelämän ja -urien muutokset heijastuvat monimuotoisesti korkeakoulutettujen työllistymisnäkyymiin. Tämä näkyy myös opintojen aikaisessa urasuunnittelussa ja suuntautumisessa työelämään. Uraohjauksessa on tärkeää tunnistaa korkeakouluopiskelijan urasuunnittelun prosesseja ja tukea opiskelijaa itse reflektimaan omia urakysymyksiään. Pilottimme tavoitteena oli tutkimusperustaisesti rakentaa digitaalinen työväline, jonka avulla opiskelija itse voisi arvioida omia urataitojaan ja joka toimisi sekä opiskelijan yksilöllisen urasuunnitteluprosessin tukena että uraohjauksen työvälineenä opintojen aikana. Tässä artikkelissa kuvaamme työvälineen kehittämisprosessia sekä sen lähtökohtia.

Urasuunnittelua ei ole syytä kohdentaa vain työllistymiseen, työttömyysaikojen tai työtehtävien ja koulutuksen vastaavuuden arvioimiseen, vaan siihen kuuluu myös opintojen aikainen tulevaisuuteen orientoituminen sekä osaamisen kehittämisen ja asiantuntijuuden pohtiminen. Yhtä lailla siihen liittyy myös opiskelijan ymmärrys työurien rakentumisesta ja työmarkkinoiden tarjoamista mahdollisuuksista:

Urasuunnittelu on laaja-alaista työelämäorientaatiota ja se linkittyy koulutuksen antamaan osaamiseen ja sen hyödyntämiseen työelämässä. Omaan asiantuntijuuteen ja osaamiseen liittyvien taitojen lisäksi tarvitaan yksilöllistä työhön ja työuraan liittyvien merkitysten ja arvojen pohdintaa sekä työmarkkinoiden mahdollisuuksien jäsentämistä¹. Yksilötasolla työelämäorientaatioissa on kyse siitä, miten käsittelemme itseemme ja identiteettiimme, omiin tulevaisuuden

suunnitelmiimme ja koulutuksen mahdollistamiin vaihtoehtoihin liittyviä kysymyksiä. Opintopolun aikana on keskeistä, millaisia valintoja teemme näiden kysymysten pohjalta, ja miten tämä kaikki vaikuttaa työelämään sijoittumiseemme sekä koko työuran muotoutumiseen.

Opintojen aikainen työllistyvyyttä edistävä työelämäorientaatio rakentuu siten sekä asiantuntijuuden kehittämisestä että tavoitteellisesta oman ammatillisen työuran visioinnin ja suunnittelun taitojen oppimisesta. Näitä toisiinsa kytkeytyviä prosesseja tuetaan sekä työelämäpedagogiikalla että uraohjauksella. Yksilöllisiä urasuunnitelmia työstetään osana asiantuntijuuden kasvua. Tavoitteena on, että opiskelijalla on jo opiskeluaikana ymmärrystä oman osaamisensa työelämärelevanssista sekä työmarkkinoiden mahdollisuuksista ja omista urasuunnitelmistaan. Uraohjauksella voi nähdä olevan erityinen tehtävänsä tukea erilaisia yksilöllisiä urataitoja.

Urasuunnittelun mielekkäys pohjautuu aktiiviseen ja tavoitteelliseen oman tulevaisuuden pohdintaan sekä erilaisten urakysymysten ratkaisemiseen. Uraohjauksen kehittämisen lähtökohtana hankkeessamme oli näiden kysymysten taustalla olevan ohjaustarpeiden sekä työllistymistä ja urasuunnittelua tukevien urataitojen tunnistaminen. Urataidot nähtiin pohjana opiskelijälähtöiselle, yksilölliselle ohjausprosessille.

Urataitojen itsearvioinnin kolme viitekehystä

Kehittämistyön pohjaksi kartoitimme urataitoihin liittyviä tekijöitä kolmesta erilaisesta viitekehystä. Ensinnäkin korkeakouluopiskelijoiden urasuunnittelua voi lähestyä *kognitiivisena uravalintojen ja päätöksenteon prosessina*, jossa yksilöllisiksi haasteiksi tunnistetaan muun muassa päätöksenteon sekä valinnan vaikeutta ja sitoutumista haittaavat ajatukset². Toiseksi 2000-luvun työelämän ja -urien epävarmuuksissa navigoimisen avaintaitona nähdään toimintakykyisyys muutostilanteissa, jota ilmentää erityinen *uramuun-*

tuvuus psykososiaalisena valmiutena. Uramuuntuvuus koostuu yksilöllisistä kyvyistä ja taidoista, jotka linkittävät opintoaikaiseen toimintaan, erilaisiin siirtymiin ja tulevaisuuden työelämään. Uramuuntuvuus tukee eri vaihtoehtojen tutkimista, kykyä suunnitella tulevaisuutta ja tehdä sitä koskevia päätöksiä sekä tietynlaista sinnikkyyttä ja itseluottamusta erilaisissa siirtymissä ja olosuhteiden muutoksissa³.

Yksilöllisten kykyjen ja kognitiivisten prosessien näkökulmaa laajentaa Michael Tomlinsonin *urataitojen sosiologinen tarkastelu* korkeakouluopiskelun aikana kehittyvinä erilaisina *pääomina (graduate capitals)*⁴. Tomlinsonin⁴ mallissa työllistymis- ja uravalmiudet voidaan jakaa viiteen erilaiseen pääomaan, joiden kartuttaminen muodostaa pohjan opintoaikaiselle urasuunnittelulle ja työelämään siirtymiselle. Pääomia kerrytetään läpi opintojen osin osana opintoja, osin erilaisten kokemusten kautta. Pääomat sisältävät valikoiman inhimillisiä, sosiaalisia, kulttuurisia, identiteettiin liittyviä ja psykologisia valmiuksia. Näiden viitekehysten avulla itsearviointia tukemaan valikoitui kolme erilaista urasuunnitteluun liittyviä tekijöitä kartoitettavaa mittaria (kuvio 3.2).

Uraohjauksen kehittämiseksi tutkimme opiskelijoiden urataitoja edellä kuvatuista kolmesta näkökulmasta kahdella kyselyllä ($N_1=636$, $N_2=1223$). Kyselyissä

kartoitettiin myös opintojen etenemiseen, urasuunnitelmien ja opintovalintojen varmuuteen sekä ohjauskokemuksiin liittyviä kokemuksia. Tarkastelemalla erilaisten urataitojen yhteyksiä opintojen etenemiseen, koulutusvalintaan, urasuunnitelmiin sekä muihin opiskeluun liittyviin kysymyksiin pyrittiin jäsentämään korkeakouluopiskelijoiden urasuunnitteluun kytkeytyviä ohjaustarpeita.

Kokemukset

Uraohjaustarpeiden arvioinnin näkökulmasta ydinkysymys on, miten itsearviointi voisi hyödyntää opiskelijoiden yksilöllistä urasuunnitteluprosessia sekä sitä tukevaa ohjausta. Seuraavassa tarkastelemme näitä kysymyksiä sekä opiskelijan että ohjaajien näkökulmasta.

Yksilöllisten urataitojen itsearviointi opiskelijan urasuunnitteluprosessin tukena

Opiskelijan näkökulmasta olennaista on se, miten erilaiset itsearvioinnit tukevat häntä tunnistamaan toisaalta omia valmiuksiaan ja taitojaan ja toisaalta oman tilanteensa kannalta keskeisiä urasuunnitteluun liittyviä haasteita. Tämän pohjalta opiskelijoiden urataitojen itsearviointia pilotoitiin uraohjausryhmissä Itä-Suomen yliopistossa ja henkilökohtaisissa uraoh-

URA- JA TYÖLLISTYMISSIVALMIUDET	VAHVUUDET MUUTOSTILANTEISSA JA SIIRTYMISISSÄ	PÄÄTÖKSENTEKO JA SITOUTUMINEN
• Tutkinnon antama osaaminen • Työllistymistaidot • Vaihtoehtojen tuntemus • Verkostoituminen • Tutkinnon ulkopuolinen osaaminen ja aktiivisuus • Oma paikka työmarkkinoilla • Henkilökohtaiset merkitykset • Urasuunnitelmien selkeys • Muutoksiin sopeutuminen ja epävarmuuden sieto	• Tietoinen tulevaisuuteen suuntautuminen • Omaan tulevaisuuteen vaikuttaminen • Mahdollisuuksien utelias tutkiminen • Luottamus omiin mahdollisuuksiin	• Päätöksenteon vaikeus • Valinnan ja sitoutumisen vaikeus

Kuvio 3.2 Urasuunnittelun ja -taitojen itsearvioinnin mittareiden osiot

jauksissa sekä Itä-Suomen että Helsingin yliopistoissa. Opiskelijoita pyydettiin vastaamaan edellä kuvattujen viitekehysten kuvaamia urataitoja mittaaviin kyselyihin. Itsearviointin vastausten perusteella opiskelijat saivat palautetta sekä omista urataidoistaan että siitä, miten voisi kehittää omia työllistymis- ja urasuunnittelutaitojaan. Opiskelijoiden kokemuksia urataitojen itsearviointista sekä siitä saadusta palautteesta kerättiin Itä-Suomen yliopistossa fokusryhmähaastatteluilla uraryhmien tapaamisissa ja Helsingin yliopistossa vapaamuotoisena palautteena sekä uraohjaajilta että ohjattavilta.

Opiskelijoiden kokemus oli, että palaute antoi varmistusta omille pohdintoille. Kirjallisen palautteen koettiin auttavan muun muassa siinä, mistä voisi lähteä liikkeelle oman osaamisen kehittämässä. Opinnot vaihe näytti liittyvän opiskelijoiden kokemukseen palautteesta, mutta yleisesti opiskelijat kokivat arvokkaaksi mahdollisuuden vertailla omia tuloksia opintopolun eri vaiheissa. Opiskelijat toivoivat myös konkreettisia ohjeita ja vinkkejä siihen, miten omaa osaamista ja taitojaan voisi kehittää pääomien ja uramuuntuvuuden eri osa-alueilla. Näitä lisättiinkin palautteisiin pilotoitien edetessä.

Suuri osa opiskelijoista koki tulosten vastaavan omaa käsitystä urataidoistaan ja työelämävalmiuksistaan. Osa opiskelijoista koki jo kyselyyn vastaamisen reflektiota tukevana. Kysymykset olivat saaneet miettimään omaa opintopolkua ja valintoja tavalla, jolla niitä ei ollut aiemmin pohtinut. Osan kysymyksistä koettiin myös haastavan pohtimaan asioita. Näyttäisi siis siltä, että itsearviointi ja siitä saatava palaute parhaimmillaan tukee yksilöllistä urasuunnitteluprosessia antamalla jäsenystä urataidoista sekä niiden kehittämisestä.

Uraohjaajat kokivat kyselyn ja palautteen tukevan omaa työtään, koska uraohjauksessa päästiin nope-

asti ydinkysymysten äärelle. Usein opiskelijat nostivat keskusteluun samoja asioita kuin arvioinnin tulokset ja palaute olivat tuoneet esille. Itsearviointin palaute antoi ohjaajille näkökulmaa siihen, millaiset aiheet saattavat ohjauksessa nousta esiin sekä eväitä siirtymään ongelmapuheesta ratkaisupuheeseen, muun muassa pohdiskelemalla opiskelijan kanssa, onko kyse hänen laiskuudestaan vai ehkä sittenkin

uramuuntuvuuteen liittyvän uteliaisuuden vahvistamisen tarpeesta. Ohjaajien mielestä palaute konkretisoi opiskelijan vahvuuksia, joista oli mielekästä myös opiskelijaa muistuttaa.

Uraohjauksen työmenetelmien ja välineiden uudelleenorganisointi

Uraohjaajan näkökulmasta opiskelijakeskeinen tarvelähtöinen ohjausprosessi edellyttää siis kykyä tunnistaa opiskelijan urataitoja työskentelyn lähtökohtana. Osana pilottia Helsingin yliopiston urapalveluissa käynnistettiin kehittämistyö, jossa opettajille ja ohjaajille koostettiin materiaalipankki, jonka tehtävät ja lukemisto auttaisivat koulutusohjelmien akateemisia opettajia toteuttamaan opiskelijoiden urataitojen tukemista tutkimusperustaisesti ja ajantasaisesti. Aiemmin urasuunnittelun tukemisen lähtökohtana oli toiminut kognitiiviseen päätöksentekoon (CIP-malli⁵) pohjautuva jäsenyys uravalintojen ja päätöksenteon prosesseista. Kehittämistyössä toteutetun tutkimuksen tulosten myötä uraohjausta päätettiin alkaa jäsentää ura- ja työllistymisvalmiuksien pääomien näkökulmasta, mikä tarkoitti myös teoreettisen viitekehysten uudelleen suuntaamista. Käytännössä tämä toteutui vuosien varrella kertyneen menetelmä- ja tehtävävaresonin uudelleen järjestelmissä tukemaan Tomlinsonin⁴ mallin pääoma-ajattelua.

Olemassa olevan materiaalin lajitteleminen oli joltain osin helppoa. Esimerkiksi työelämä tieto sijoittui

Opintojen etenemisen ja mielekkään urasuunnittelun pohjana on läpi opintojen toteutuva urataitojen tietoinen kehittäminen

sujuvasti sosiaaliseen pääoman alle kuuluvaan vaihtoehtojen tuntemukseen ja kaikki omia arvoja ja motivaatiota kartoittavat tehtävät identiteettipääoman alle. Kuitenkin moni hyväksi havaittu tehtävä linkittyi useampaan pääomaan. Opiskelijan prosessissa eri valmiudet linkittyvät toisiinsa ja samoilla tehtävillä voidaan tukea useampien valmiuksien kehittämistä, mikä taas kiinnittää huomion opiskelijan taitojen ja prosessien tunnistamisen ja erittelyn tärkeyteen. Seuraavassa havainnollistamme kahden esimerkin avulla materiaalien ja menetelmien jäsentämistä erilaisten pääomien tukemisen näkökulmasta.

Sekä henkilökohtaisessa uraohjauksessa että erilaisilla asiantuntijuskursseilla on käytetty paljon opiskelijoiden hyödylliseksi kokemaa kahta tehtävää: *informaatiohaastattelua* ja *elämänviivan piirtämistä*. Informaatiohaastattelussa opiskelijat ovat haastatelleet oman alansa alumnia, jonka uratarina puhuttelee heitä. Materiaalipankin rakentamisessa fokusoiduttiin sen kirkastamiseen, mitä uravalmiuksia tämä tehtävä tukee. Inhimillisen pääoman kerryttämisen näkökulmasta alumnin haastattelu voi palvella alan osaamisvaateiden ymmärtämistä, mutta se voi myös tukea sosiaalista pääomaa tarjoamalla tilaisuuden verkostoitumiseen. Toisaalta informaatiohaastattelu voi syväluodata haastateltavan kasvua alansa asiantuntijaksi, jolloin tehtävä toimii eräänlaisena peilinä identiteettipääoman kehittämiseksi. Tehtävää ja sen tekemistä voidaan katsoa myös prosessinäkökulmasta.

Elämänviivan piirtäminen on hyvä esimerkki urataitojen limittymisestä erilaisissa tehtävissä. Omaan viivaan voidaan piirtää omaa osaamista, tärkeitä ihmisiä, merkityksellisiä kokemuksia tai vastoinkäymisiä ja epätietoisuuden paikkoja, jolloin oma elämänviiva linkittyykin jo neljään eri pääomaan. Toisaalta myös Tomlinson toteaa pääomienkin linkittyvän tiiviisti keskenään.

Opiskelijan urataitojen ja -valmiuksien eri ulottuvuuksien tunnistaminen on lähtökohta uraohjausprosesseille

Keskeistä opettajille suunnatun materiaalipankin tekemisessä oli auki kirjoittaa se, että omien työllistymis- ja uravalmiuksien työstäminen on koko opintopolun kestävä prosessi. Yhden periodin kestävän urasuunnittelukurssin tai -ryhmän aikana ei kaikkia urasuunnittelu- ja työllistymisvalmiuksia saada valmiiksi ja on luonnollista, että valmiuksiin liittyvät tavoitteet ovat erilaisia ensimmäisen vuoden opiskelijalla ja maisterivaiheen opiskelijalla. Osaa pääomista työstetään koko opintopolun ajan ja osa ilmenee enemmän portaittain. Pääomien tarkastelun avulla voitiin myös paikantaa tehtävien soveltuvuus toisaalta ryhmämuotoisiin opetustilanteisiin ja urasuunnittelukurssien toteutukseen, toisaalta toiset tehtävistä ja teemoista kytkeytyivät selkeämmin henkilökohtaiseen uraohjaukseen ja opiskelijan itsenäiseen työskentelyyn.

Mitä opimme?

Opimme, miten tärkeää korkeakoulukontekstissa on kirkastaa sitä, mistä urataidoissa oikeastaan on kyse. Tutkimusperustainen analyttinen ote urataitojen tunnistamiseen ja arvioimiseen tarjoaa opiskelijoille hyvän lähtökohdan omien urataitojen ja työllistymisvalmiuksien kehittämiseen. Pääoma-ajattelu tukee pitkäjänteistä opintojen mittaista työskentelyä ja kirkastaa sitä, millaisilla toimilla, tehtävillä ja reflektioilla omia uravalmiuksia voi opintojen aikana työstää.

Sekä opiskelijakokemukset että opettajien materiaalipankki linkittyivät opintopolkuajatteluun perustuvaan työskentelyyn. Työllistymis- ja uravalmiuksien työstäminen on ajallisesti pitkäkestoinen prosessi. Urasuunnittelun tuki nivoutuu usein varsin lyhytkestoiseen interventioihin. Fokus pitäisi siirtää nyt koko opintoaikaiseen valmiuksien prosessimaiseen työhön. Yhtä tärkeää on tukea akateemisten opettajien,

hops-ohjaajien, omaopettajien ja ohjaajien ymmärrystä urataidoista ohjausosaamisen lähtökohtana. Jos ohjaaja ei ymmärrä, mistä urataidoissa tai työllistymisvalmiuksissa oikeastaan on kyse, hän ei välttämättä osaa suunnata omaa pedagogiikkaansa eikä suunnitella toimivia uraohjauksellisia interventioita.

Urasuunnittelun itsearviointityökalu on artikkelin kirjoittamisen jälkeen julkaistu osoitteessa <https://kudin.fi> ja se tulee alkuun käyttöön Helsingin, Jyväskylän ja Itä-Suomen yliopistoissa.

LÄHTEITÄ

- 1 Penttinen, L., Skaniakos, T., & Lairio, M. (2013) Supporting students' pedagogical working life horizon in higher education. *Teaching in Higher Education*, 18(4), 883–894. <https://doi.org/10.1080/13562517.2013.795936>
- 2 Lerkkanen, J. (2002). *Koulutus ja uravalinnan ongelmat. Koulutus ja uravalinnan tavoitteen saavuttamista haittaavat ajatukset sekä niiden yhteys ammattikorkeakouluopintojen etenemiseen ja opiskelijoiden ohjaustarpeeseen*. Väitöskirja. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- 3 Savickas, M., & Porfeli E. (2012). Career adapt-abilities scale: Construction, reliability, and measurement equivalence across 13 countries. *Journal of Vocational Behavior*, 80(3), 661–673. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2012.01.011>
- 4 Tomlinson, M. (2017). Forms of graduate capital and their relationship to graduate employability. *Education + Training*, 59(4), 338–352. <https://doi.org/10.1108/ET-05-2016-0090>
- 5 Carver, E., Itkonen, L., & Kanninen, M-R. (2014). *Tulevaisuus tässä ja nyt – Työelämä-orientaatio Helsingin yliopistossa 10 vuotta*. Helsingin yliopisto.

3.3 KORKEAKOULUN JA TYÖELÄMÄTOIMIJOIDEN YHTEINEN TUKI JA OHJAUS OPIKELIJOILLE

3.3.1 Työelämäyhteistyö ja mentorointimalli

Jaana Ritsilä, Teppo Karapalo & Arja Pakkala

Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Tausta ja toteutus

Jyväskylän ammattikorkeakoulun (JAMK) hyvinvointiyksikössä toteutetussa pilotissa syntyi uudenlaisia tapoja tukea ja ohjata opiskelijoiden työelämätaitojen kehittymistä. Työelämätoimijat saivat mahdollisuuksia osallistua ammattikorkeakoulun oppimistilanteisiin ja pilotissa luotiin uudenlainen tapa toteuttaa opiskelijoiden vertaismentorointia työelämätaitojen kehittymisen tukena.

Integratiivista pedagogiikkaa eli käytäntöä ja teoriatietoa yhdistelevää työelämäyhteistyötä kuuluu tyypillisesti kuntoutus- ja sosiaalialan ammattikorkeakouluopintoihin painottuen opintojen loppuvaiheeseen. Tämän vuoksi pilotin tavoitteena oli löytää uusia työelämätaitojen oppimisen mahdollisuuksia erityisesti opintojen alkuvaiheeseen. Uusia ideoita kerättiin järjestämällä kyselyjä ja työpajoja JAMK:n kuntoutus- ja sosiaalialan opettajille, opiskelijoille sekä työpaikkojen edustajille. Tämän aineistonkeruun pohjalta päädyttiin pilotissa kokeilemaan kahta uutta toimintatapaa: 1) työelämän ottamista mukaan ammattikorkeakoulun oppimistilanteisiin ja 2) alkuvaiheen opiskelijoiden (aktorit) työpaikalla oppimista loppuvaiheen opiskelijoiden (mentorit) tukemana. Pilotti kohdistettiin sellaiseen moniammatilliseen opintojaksoon, jossa ensimmäisen vuoden opiskelijat opiskelivat kuntoutus- ja sosiaalialan työelämässä tarvittavia taitoja.

Työelämä mukaan opintojaksoille: Pilotin suunnitteluvaiheessa käytyjen keskustelujen pohjalta pilottiin